

Forlaget Vandkunstens nye Teologiske Folkebibliotek

Af professor, lic.theol. Niels Henrik Gregersen

Forlaget Vandkunsten er kendt for sine smukt layoutede bøger med et forbavsende bredt emnevalg – fra poesi til faglitteratur. Eksempler fra omkredsen af den teologiske verden er de fornemme udgivelser i Carsten Niebuhr Biblioteket.

Nu har forlaget lavet en ny satsning med serien *Teologisk Folkebibliotek*, der redigeres af Søren E. Jensen sammen med adjunkterne Mikkel Christoffersen, Lars Cyril Nørgaard og Frederik Poulsen, alt sammen udsendt i samarbejde med Det Teologiske Fakultet på Københavns Universitet.

Hermed går Vandkunsten ind på markedet for bogserier, skrevet af fagfolk men henvendt til den bredere offentlighed. Aarhus Universitets succesfulde *Tænkepauser* må have været en afgørende inspiration. Tænkepauserne holdes som bekendt på 60 sider med ensartede opretstående forsider, og forlaget Eksistensen har fulgt samme format i sin serie på 11 bind om reformationens virkningshistorie, der har strukturen *Om Reformationen og...*, efterfulgt af et *Hvorfor...?* Hvorfor elsker vi staten? Hvorfor er vi så enestående? Hvorfor er vi protestanter? Også *Bibelselskabets Håndbibliotek* følger i samme spor.

Vandkunsten valgt at designe det teo-

logiske folkebibliotek i et lavere format og med en kontant skrifttype: DTL Documenta. Samtidig designer forlaget bøgerne hver for sig, med læservenlige flapper, farver og forsider. Det er bøger, der er lette at finde i reolen og rare at have i hånden under læsningen. De to første bøger, der skal omtales her, er hver på 140-150 små sider. Det er professor em. Mogens Müllers *Den glemte Bibel* om Septuaginta, og lektor og dekan Carsten Selch Jensens *Gud vil det. En lille bog om korstogene*.

Men en lang række bøger er undervejs: Lone Fatum skal skrive om *Breve*, Mogens Müller om *Evangelierne*, Karen Marie Leth-Nissen om *Folkekirken*, Christina Petterson om *Herrnhuterne*, Bent Flemming Nielsen om *Gudstjenssten*, Lisbet Christoffersen om *Menighedsråd* og Pia Søltøft om *Kærlighed*. Så der er noget at glæde sig til!

Septuaginta som den kristne bibel

Mogens Müller skrev allerede i 1994 en større bog om Septuaginta, der hed *Kirkens første Bibel: Hebraica sive Graeca veritas*. Spørgsmålet for kirkefædrene var nemlig, om man skulle følge Septuagintas “græske sandhed” eller den jødi-

ske originalteksts “hebraiske sandhed”. Det var det store spørgsmål, der skilte kirkefædre omkring 400-tallet.

Hieronymus valgte at oversætte den jødiske bibel fra originalteksten frem for den græske Septuaginta, da han lavede sin latinske bibeloversættelse, også kaldet *Vulgata*, “den almindelige bibel”. Derimod var Augustin en sen fortaler for Septuaginta, fordi han mente, at beretningerne om Septuagintas mirakuløse tilblivelse stod til troende, og at ordlyden var inspireret.

Det førte til en hidsig brevudveksling mellem Hieronymus og Augustin, hvor sidstnævnte tiggede og bad Hieronymus om at lægge Septuaginta til grund for sin oversættelse af Det Gamle Testamente. Det lykkedes dog ikke. Ligesom senere Luther operede Hieronymus for den hebraiske sandhed. Dermed blev Septuaginta til den glemte bibel i vestkirken, hvorimod den i den græsk-talende østkirke fortsat er den normgivende tekst.

Går vi tilbage til nytestamentlig tid, havde de kristne ikke noget valg. Enten kunne de ikke den hebraiske tekst eller de havde den ikke til rådighed. Alle citater fra Det Gamle Testamente i Det Nye Testamente er således taget fra Septuagintas græske oversættelse, der på den måde blev de første kristnes bibel op til 400-tallet. Herefter trådte Septuaginta (LXX) i baggrunden i vestkirken.

Der er dog enkelte spor af Septuaginta også i *Vulgata* og frem til nyere tid. Müller vender flere gange tilbage til oversættelsen af Esajas 7,14, hvor der i den hebraiske tekst står, at en “ung kvinde” skal føde en søn og give ham navnet Immanuel. Det oversatte LXX til en “jomfru”, og denne oversættelse så de kristne na-

turligt nok som en jødisk forudsigelse af jomfrufødslen. På dette sted fulgte også *Vulgata* i Septuagintas fodspor.

Septuaginta som udtryk for en universalistisk jødedom

Men LXX var først og fremmest en jødisk tekst, brugt af jøder i diasporaen. Også de var sjældent i stand til at læse biblen på hebraisk, der jo tilmed endnu ikke var blev tilsat vokalerne som i den senere “masoretiske” tekst. Mange jøder havde græsk som deres modersmål, fx omkring den store by Alexandria, og fortællingerne om tilblivelsen af Septuaginta henlægger værkets opkomst til området omkring Alexandria i det 3. århundrede f. Kr.

Resultatet skulle blive en oversættelse af den hebraiske Bibel, som fik et mere universalistisk sigte med en særlig vægt på de etiske love frem for de rituelle love, og med en stor åbenhed for folkeslagene, altså hedningerne, som nu kom i kontakt med jødedommen på deres eget sprog: græsk. Den jødiske Bibel kunne nu læses af filosofferne, hvad enten de var jøder eller grækere.

Hvad Müller måske kunne have understreget er, at LXX faktisk er temmelig tæt på den hebraiske ordlyd, tættere end fx den autoriserede danske oversættelse fra 1992. Oversætterne var jo netop fuld-blods jøder, der levede og åndede i begge sprog. LXX oversætter fx det hebraiske *kol-basar* (“alt kød”) ordret med *pasa sarx*, mens 1992-oversættelsen omskriver det til “alle mennesker”. Helligånden skal derfor ikke længere udgydes over “alt kød”, som der egentlig står (Joel 3,1; ApG 2,17), men kun over mennesker. Man kan sige, at vi hermed i Danmark

har fået en indsnævret bibeloversættelse, der ser bort fra menneskets indlejring i naturens vækst og forfald. Vi har fået en *interpretatio pura humana*, om man vil.

Müller viser nu i detaljer, hvordan fortællingerne om LXXs tilblivelse ændrer sig over tid. I Aristetas-brevet beretter forfatteren om oversættelsen af de fem Mosebøger som et bestillingsarbejde af kong Ptolemæus d. 2. (død 246 f. Kr). Han ville gerne gøre noget godt for jøderne i sit rige og ville også udbygge det berømte bibliotek i Alexandria. Så han sendte brev til ypperstepræsten i Jerusalem om at udvælge seks mænd af hver af de tolv stammer, altså $6 \times 12 = 72$ oversættere, der tilmed gjorde deres kommissionsarbejde færdigt på 72 dage. Tallet 72 blev så efterhånden blev forkortet til "de halvfjerds", på latin: LXX.

Denne fortælling bliver så efterhånden udbygget, så oversættelsen gjaldt hele den jødiske bibel, inklusive apokryfferne. Men ikke nok med det: Legenderne om oversættelsens underfulde tilblivelse udviklede sig, så kirkefaderen Irenæus omkring år 200 ender med at fortælle, at alle 72 hver for sig oversatte hele den jødiske bibel, og derefter viste det sig, at oversættelserne var identiske ned til mindste detalje!

Sådan blev Septuaginta til en guddommeligt inspireret tekst, som kirkefædrene kunne holde sig til. Vel at mærke lige indtil Hieronymus omkring 390 ændrede kurs og senere i 1500-tallet fik følgeskab af Luther og andre, der ville "tilbage til kilderne": den hebraiske grundtekst.

Korstogenes nye teologi

Carsten Selch Jensen har tidligere sammen med andre historikere skrevet om

Danske korstog. Krig og Mission i Østersøen i 2004. I sin nye folkebog, *Gud vil det: En lille bog om korstogene*, udvider han perspektivet til hele det komplekse, som i dag kaldes korstogene.

Selch Jensen minder om, at "korstogene" er en moderne samlebetegnelse. I ældre historieforskning blev begrebet alene brugt om forsøgene på at erobre og fastholde Jerusalem og omegn på kristne hænder, hvilket lykkedes fra erobringen i 1099 og indtil tilbagetoget fra de sidste besiddelser i 1291. Denne afgrænsning er fortsat den folkelige forståelse, og dermed skrives korstogene ind i idéen om en evig krig mellem kristne og muslimer, en idé der fortsat er i omløb i Mellemøsten og herhjemme. Men da Jerusalem i 1099 blev erobret fra seldsjukiske tyrkere, skete det i et samarbejde med ægyptiske tropper, der faktisk også var muslimer.

Selch Jensen peger på, at det virkeligt nye ved korstogene var deres teologiske begrundelse. Pave Urban II kundgjorde i 1095, at krigen for Gud og den hellige kirke ikke blot var retfærdig, men ligefrem en retfærdiggørende krig! Krigen var en bodshandling, der gav aflad for synderne og dermed adgang til frelsen.

Korstog mod syd, øst og nord

Urbans tale havde en vældig virkning, også i Nordeuropa. I 1120 skrev William af Malmesbury i sin krønike om anglerne, at "waliserne forlod deres krybskytteri, skotterne deres vante lus, nordmændene deres svælgen i fisk og danskerne deres uophørlige druk... alle for at drage til Jerusalem".

Det var naturligvis ikke alle, der tog afsted, og det drejede sig ikke alene om Jerusalem. Korstogene var også rettet imod

venderne, de hedenske slaver, og balterne, og sågar også mod kættere og skismatikere som katarerne i Sydfrankrig. Det handlede om at løfte moderkirken op af støvet: “Her kan I både frelse Eders sjæle og, om I vil, erhverve ypperlig jord at bo og bygge på”, som ærkebiskoppen af Magdeburg skrev i 1128.

Ifølge Selch Jensen er de religiøse begrundelser ikke kun en tynd fernis over en underliggende vesterlandsk erobringssiver. Korstogene var religiøst begrundet både af pavekirken og hos korsfarerne selv. Uanset hvad vi mener om det i dag, blev den hellige krig opfattet som en bodsgerning. I en tid, hvor fx Anselm af Canterbury (1033-1109) mente, at kun få vil blive frelst, “og de fleste vil være munke og nonner”, får også riddere og bønder en mere direkte adgang til frelsen.

Sådan forstod man det. Ikke mindst Bernhard af Clairvaux (1090-1153) legitimerede denne nye teologi ved at sige, at man kan frelses enten gennem dåb eller gennem døden i den hellige krig. Som Selch Jensen anfører, brød denne nye teologi med Augustins lære om, at omvendelse altid må være en frivillig sag, og med tanken om, at en krig kun er retfær-

dig, hvis der er tale om en forsvarskrig, et nødvendigt onde. Men nu får krigen en ny religiøs motivation: Gud vil det!

Selch Jensen skriver levende og ud af huset. Korstogene ses som “rullende klostre” for ridderklassen (jf. Bernhard). Urban IIs tale var, som han skriver, en tale med *impact*. Lidt kækt ser Selch Jensen også korstogene som en slags “charterrejser for riddere”, selvom han også nøjternt beskriver den årelange forberedelse, som det tog at foretage rejsen. Stilistisk benytter han sig *cliffhangere*: Med erobringen af Jerusalem havde korsfarerne “sejret i krigen mod Guds fjender – troede de!”. Og så fortæller næste kapitel ellers om korstogenes tilbagetog. Men læseren føres med både ud og hjem!

Jeg vil sige forfatterne og forlaget tillykke med de to første bind af Vandkunstens *Teologiske Folkebibliotek*. Vi ser frem til de næste udgivelser.

Mogens Müller, *Den glemte Bibel: Septuaginta, den førkristne græske oversættelse af jødedommens hellige skrifter*. Vandkunsten 2020, 142 sider. Pris: 150 kr.

Carsten Selch Jensen, *Gud vil det. En lille bog om korstogene*. Vandkunsten 2020, 149 sider. Pris: 150 kr.

Tiltrædelsesforelæsning ved lektor, ph.d. René Rosfort

Lidelsens betydninger Eksistentiel etik mellem teologi og filosofi

Tid: fredag den 1. oktober 2021 kl. 14.15

Sted: Oplyses senere

Arr.: Afdeling for Systematisk Teologi